

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОЄДНАНИХ ІЗ ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Ігор Дмитрович ГАВРИЛЮК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Корупція є тим негативним феноменом, з яким постійно ведеться «боротьба» на державному та міжнародному рівнях. Зокрема, за вказані протиправні діяння передбачена кримінальна відповідальність. Крім того, постійно вдосконалюється механізм протидії корупційним проявам, в тому числі в частині визначення ефективних тактико-організаційних і методичних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та профілактики корупційних кримінальних правопорушень, нейтралізації та подолання протидії їх досудовому розслідуванню. У цьому контексті важливим напрямом дослідження проблематики криміналістичного забезпечення розслідування корупційних кримінальних правопорушень узагалі та пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди зокрема є визначення поняття таких протиправних діянь як об'єкту криміналістичних досліджень.

Очевидним і виправданим є визначення поняття корупційних злочинів, пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди, у структурі криміналістичної методики як обов'язкової умови для формування відповідної криміналістичної характеристики. У цьому контексті слушним є твердження, що «з'ясування змісту і сутності корупції є надзвичайно важливими як у теоретичному, так і в практичному планах. З наукового погляду, важливість цього питання зумовлена тим, що воно є ключовим для будь-якого наукового дослідження проблем корупції <...> З'ясування сутності корупційних правопорушень є похідним для наукового пошуку, від його вирішення залежить постановка завдання дослідження, визначення його напрямку, предмета і мети, вибір методології. З'ясування сутності корупції, врешті-решт, зумовлює достовірність результатів наукового дослідження, оскільки неправильне сприйняття сутності корупції може призвести до вироблення хибних стратегій і тактики, визначення сил і засобів, рівня нормативно-правового та іншого забезпечення протидії корупційним правопорушенням» [1, с. 86–87].

Передусім необхідно проаналізувати нормативно-правові акти на предмет урегулювання ними законодавчого тлумачення поняття корупційних кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаного з отриманням неправомірної вигоди.

Сфера запобігання та боротьби з корупцією врегульована як на міжнародному, так і національному рівнях. З огляду на що варто приділити увагу аналізу положень нормативно-правових актів, а й міжнародних актів. Зокрема, в Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції наголошується, що «корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх

країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею» [2]. Разом із тим у вказаному міжнародному акті не наводиться трактування ані поняття корупції, ані поняття корупційних кримінальних правопорушень. При цьому в главі III визначається необхідність на національному рівні передбачити кримінальну відповідальність за такі діяння як: «підкуп національних державних посадових осіб», «підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій», «розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою», «зловживання впливом», «зловживання службовим становищем», «незаконне збагачення», «підкуп у приватному секторі», «розкрадання майна в приватному секторі», «відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом», «приховування», «перешкоджання здійсненню правосуддя» [2].

Аналогічний підхід простежується і в Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, в якій акцентовано увагу на «необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і вжиття превентивних заходів» [3]. Крім того, у вказаному міжнародному акті підкреслено, що на національному рівні необхідно вжити заходи для встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння, як: «дача хабара національним державним посадовим особам», «одержання хабара національними державними посадовими особами», «хабарництво членів національних представницьких органів», «хабарництво іноземних державних посадових осіб», «хабарництво членів іноземних представницьких органів», «дача хабара у приватному секторі», «одержання хабара у приватному секторі», «хабарництво посадових осіб міжнародних організацій», «хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей», «хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів», «зловживання впливом», «відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією», «фінансові злочини» [3].

Щодо нормативного врегулювання терміну корупції та корупційного правопорушення, в тому числі кримінального, на національному рівні відзначимо, що у законі «Про запобігання корупції» закріплюється значення терміну «корупційне правопорушення» як «діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [4]. З наведеного помітно, що вказана дефініція є узагальненою для декількох галузей права, оскільки за таке правопорушення залежно від його складу може наступати один із різновидів юридичної відповідальності: кримінальна, цивільна, дисциплінарна. При цьому основними і водночас загальними ознаками всіх корупційних правопорушень, незалежно від їх видової приналежності, є те, що такі діяння містять «ознаки корупції» та вчиняються «особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Щодо ознак корупції, шляхом логічних операцій можна припустити, що законодавець відсилає до тлумачення терміну «корупція», яке наведене в абз. 7 ч. 1 ст. 1 закону «Про запобігання корупції». З аналізу наведеного положення очевидно, що озна-

ками корупції, які властиві корупційним правопорушенням, є: по-перше, використання «особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», «наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей», по-друге, наявність мети, яка полягає в «одержанні неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб», по-третє, вчинення шляхом «обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [4].

Окремі або, як їх можна назвати, спеціальні ознаки корупційних кримінальних правопорушень визначаються з урахуванням їх класифікації. Зокрема, у Кримінальному кодексі (далі – КК) України законодавець визначає корупційні кримінальні правопорушення шляхом наведення переліку статей Особливої частини КК України, в яких передбачені склади відповідних кримінальних правопорушень. При цьому з аналізу примітки до ст. 45 КК України помітно, що законодавець пропонує виокремлювати поряд із корупційними кримінальними правопорушеннями кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Більш детально поняття й ознаки корупції та корупційних правопорушень, зокрема кримінальних, досліджуються на сторінках фахової наукової літератури. Зокрема, В.Г. Кундеус наголошує, що «однією із ознак корупції (корупційного правопорушення) визначених Законом є діяння у вигляді використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди». Разом із тим учений підкреслює, що визначене приміткою до ст. 45 КК України «формулювання вчинення кримінального правопорушення «шляхом зловживання службовим становищем», як за семантикою, так і за своїми кримінально-правовими ознаками не може вважатися тотожними встановленому Законом поняттю «використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, з метою одержання неправомірної вигоди». По-друге, посилення на те, що передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 357, 410 КК правопорушення стають корупційними у випадку вчинення їх шляхом зловживання службовим становищем, з огляду на законодавче визначення Законом поняття корупції та корупційного правопорушення, не робить їх корупційними автоматично, оскільки ознаки корупції та корупційного правопорушення не вичерпуються тільки однією формою чи способом вчинення діяння» [5, с. 84–85].

Отже, корупційними злочинами, поєднаними із отриманням неправомірної вигоди, з криміналістичної точки зору є передбачені кримінальним законодавством діяння з ознаками корупції, які вчиняються службовою особою у спосіб, пов'язаний із використанням свого статусу та становища заради збагачення шляхом отримання неправомірної вигоди.

Список використаних джерел:

1. Левчук А.О. Поняття, сутність корупції та корупційних правопорушень. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2019 року)*. Харків: ХНУВС, 2019. С. 86–91.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: міжнародний документ, конвенція ООН від 31.10.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. Стор. 2048.

3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ, конвенція Ради Європи ETS 173 від 27.01.1999. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 47. Стор. 2028.

4. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Кундеус В.Г. До питання віднесення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 262, 308, 312, 313, 357, 410 КК України, до корупційних. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2019 року)*. Харків: ХНУВС, 2019. С. 83–86.